

Пошуки досягнення ефективної державної політики стосовно правового регулювання фактичного шлюбу потребують глибоких та всебічних досліджень.

Отже, проживаючи у правовій державі, держава охороняє сім'ю, дитинство, материнство, батьківство, створює умови для зміцнення сім'ї. Тільки шлюб зареєстрований державою, може бути найкращим гарантом захисту власних інтересів та прав у сімейних стосунках (при розподілі майна, утриманні подружжя, дітей, спадкуванні тощо).

Нівня І.М.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри цивільного права*

ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ЮРИДИЧНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОНЯТТЯ «ЕКСПРОПРІАЦІЯ»

Інститут примусового відчуження об'єктів права приватної власності, зумовленого суспільною необхідністю, не є абсолютно новим для українських реалій. Однак, достатньо обґрунтованих та продуктивних досліджень на теренах нашої держави майже не має. Аналогічною є й ситуація в чинному законодавстві, яке регулює лише окремі питання, однак не містить ані загальної кваліфікації, ні кваліфікації окремих видів цього інституту. Майже не розглянутим є й питання правового аналізу експропріації на сучасному етапі розвитку права. Окремі наукові дослідження питання примусового відчуження майна можна знайти в працях таких вчених, як Р. Майданник, А. Мірошніченко, М. Федорченка, та ін.

На жаль, українським законодавцем і правозастосовчою практикою абсолютно ігнорується вживання терміну «експропріація», що, на нашу думку, є не виправданим (Мірошніченко А. М. Порівняльно-правовий аналіз поняття «експропріація» (на прикладі експропріації земельних ділянок) / А. М. Мірошніченко, П. В. Пушкар // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2008. – № 3 (77). – С. 54– 63). Тому ми пропонуємо розглянути деякі аспекти юридичної кваліфікації даного поняття.

Перш ніж перейти до аналізу чинного законодавства, спочатку з'ясуємо значення слова «експропріація». Так, словник іншомовних слів пропонує декілька визначень даного поняття: по-перше, це – примусове вилучення майна у власність держави, по-друге – позбавлення засобів виробництва, яке здійснюється економічним шляхом або за допомогою прямого насильства (Словник іншомовних слів [Електронний ресурс]/ Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/36/53397/239297.html>, вільний – Загл. з екр. – Мова укр.). З юридичної точки зору поняття «експропріація» (від пізньолатинського «expropriation» – позбавлення власності) в українському виданні «Юридична енциклопедія» визначено, як примусове безоплат-

не або оплатне відчуження майна органами державної влади, як правило, незалежно від згоди власника. Об'єктом експропріації може бути як нерухоме (наприклад, земля, підприємства), так і рухоме (благородні метали, дорогоцінне каміння) майно. (Коссак В. М. Експропріація // Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко. (голова редкол.) та ін.]. – К. : Українська енциклопедія, 1998. Т. 2 (Д-Й). – 1999. – 744 с.) Дане визначення, на нашу думку, є найбільш повним, адже слушно видається вказівка на неістотність згоди власника щодо здійснення примусового відчуження державою його майна, що дає підстави, з одного боку визначити волю владного суб'єкта (набувача), основним елементом складу таких правовідносин, а з іншого – вважати, що таке відчуження не обов'язково містить конфлікт інтересів щодо самого його факту.

На жаль, в сучасній юридичній науці не сформовано єдиного підходу щодо місця експропріації в системі заходів примусового відчуження об'єктів права приватної власності для суспільних цілей. Так, М. Щербина вважає, що «експропріація» є загальним терміном для позначення всіх видів примусового відчуження майна в публічних інтересах та виникнення права власності у держави (Коссак В. М. Експропріація // Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К. : Українська енциклопедія, 1998. Т. 2 (Д-Й). – 1999. – 744 с.).

Деякі ж вчені розглядають експропріацію як форму націоналізації. Наприклад, Богуславський вважає, що експропріація є заходом вилучення окремих об'єктів у власність держави (Гражданское право. Ч. 1 / [под ред. А. Г. Калпина, А. И. Масляева]. – М. : Юрист, 1997. – 472 с.).

Формування цілісної нормативно-правової бази, спрямованої на впорядкування відносин, щодо відчуження земель приватної власності в суспільних інтересах, – надзвичайно складний і багатогранний процес. На сьогодні такі відносини в законодавстві врегульовані Законом України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» від 17 листопада 2009 року (Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності : Закон України від 17 листопада 2009 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 1. – Ст. 2.).

Зазначимо, також, що в національному праві поняття «експропріація» набуло юридизації в рамках укладених Україною з іншими державами міжнародних двосторонніх договорів про економічне співробітництво, сприяння та взаємний захист іноземних інвестицій. Для позначення заходів примусового відчуження об'єктів права приватної власності, зумовленого суспільною необхідністю, в таких інвестиційних договорах застосовують різні терміни («відчуження», «позбавлення та

обмеження», «примусові заходи») (Кириленко І. Правове регулювання державної власності у різних країнах / І. Кириленко // Право України. – 1997. – № 11. – С. 27-31.).

Нині ж експропріація, як зазначають українські фахівці, є однією з трьох основних причин (до них відносять також відмову в правосудді, порушення справедливого та рівного ставлення до іноземних інвесторів), з яких іноземні інвестори звертаються до міжнародного арбітражу (Міністерство юстиції пока не проиграло ни одной тяжбы с инвесторами в международном арбитраже [Электронный ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0Z9046> , вільний – Загл. з екр. – Мова укр.).

Тож, поняття «експропріація» потребує належної юридичної кваліфікації в праві України.

Зайцев А. Ю.

*Інститут держави і права ім. В. М. Корецького
Національної академії наук України, аспірант*

СУЧАСНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЖИТЛО

Враховуючи соціальну та матеріальну значимість житла для суб'єктів права власності, вкрай актуальним є дослідження даної проблематики з метою подальшого вдосконалення чинного законодавства, що регулює питання пов'язані із житлом, прав на нього, захисту цих прав, у тому числі і права власності.

Суспільні відносини з приводу володіння, користування та розпорядження житлом, прав на нього регулюються багатьма нормативними актами України. Перш за все це Конституція України, яка закріплює основні засади прав на житло людини, право власності та гарантії його захисту. Цивільний кодекс України, який є безпосереднім законодавчим актом, що розкриває основні засади права власності. Зокрема в главі 28 ЦК України визначено поняття житла, його види та основні права власника житла. Практичне значення мають відповідні постанови Верховного Суду України та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, щодо вирішення судами тих чи інших справ пов'язаних з правом власності на житло.

Проте, важливе теоретичне та практичне значення має вивчення та удосконалення проблеми захисту права власності на житло, в тому числі судового. Захист права власності гарантується Конституцією України, ЦК України, іншими нормативно-правовими актами, втім, на даному етапі розвитку суспільних відносин, це питання потребує досконалого дослідження з огляду на його врегульованість в законодавстві та практику його застосування.